

Aanbeveling Unia

Het dragen van religieuze symbolen en de toegang tot openbare zittingen van Belgische rechtbanken

Augustus 2015

Head1

Head2

Head3

Head4

Normal

Aan de Minister van Justitie Aan de Hoge Raad voor de Justitie

Bevoegdheidsniveau	Minister van Justitie Hoge Raad voor de Justitie
Titel + Ref.	Verbod op het dragen van religieuze symbolen– zittingen van Belgische rechtbanken – 13/08/2015
Vaststelling	<p>Het Interfederaal Gelijkekansencentrum (hierna het Centrum) stelt vast dat sommige Belgische rechtbanken het dragen van hoofddekseis verbieden voor personen die zittingen bijwonen, zelfs indien het hoofddekseis om religieuze of medische redenen wordt gedragen.</p> <p><i>Voorbeelden van situaties:</i></p> <ul style="list-style-type: none"><i>In 2007 weigerde een man om voor de correctionele rechtbank van Antwerpen zijn muts af te zetten om redenen van medische aard. De rechter legde hem smaad aan een magistraat ten laste. Een andere man had voor dezelfde rechtbank geweigerd om zijn keppeltje af te zetten en werd eveneens uit de zaal verwijderd.</i><i>In 2009 moesten twee moslimvrouwen, die zich met een hoofddoek op een zitting van het vredegerecht van Gent hadden aangeboden, op verzoek van de vrederechter de zitting verlaten.</i><i>In 2013 wilden twee studentes die een islamitische hoofddoek droegen een zitting van de correctionele rechtbank van Brussel bijwonen in de context van een opdracht voor de universiteit. Hen werd eerst door de griffier en vervolgens rechtstreeks door de voorzitter van de rechtbank gevraagd om hun hoofddekseis af te nemen. Omdat ze dit weigerden, werden ze uiteindelijk gedwongen om de zaal te verlaten.</i> <p>De betreffende rechtbanken baseren zich op artikel 759 van het</p>

	<p>Gerechtigd Wetboek om te eisen dat hoofddeksels worden afgenomen. Dit artikel voorziet het volgende <i>“De toehoorders wonen de zittingen bij met ongedekten hoofde, eerbiedig en stilzwijgend; alles wat de rechter tot handhaving van de orde beveelt, wordt stipt en terstond uitgevoerd.”</i></p>
<p>Wettelijk kader</p>	<p>Het fundamentele beginsel dat bij dit soort verbodsmaatregel in aanmerking moet worden genomen, is de individuele vrijheid van meningsuiting en de vrijheid om zijn overtuigingen op een vredelievende wijze te uiten en te veruiterlijken. Het is een van de pijlers van een democratische samenleving.</p> <p>Het beginsel van de vrijheid om zijn (levensbeschouwelijke, godsdienstige en politieke) overtuiging tot uitdrukking te brengen en het verbod van discriminatie op basis daarvan worden beschermd door verschillende nationale¹ en internationale² wetteksten.</p> <p>Het dragen van een veruiterlijking van een overtuiging (religieuze, levensbeschouwelijke en ideologische overtuiging) maakt deel uit van de vrijheid van overtuiging en van de vrijheid van meningsuiting, zoals werd bevestigd door het Europese Hof voor de Rechten van de Mens.³</p> <p>Anderzijds is het ook zo dat geen enkele vrijheid absoluut is, zelfs niet als het een fundamentele vrijheid is. Ze kan dus onderworpen zijn aan zekere beperkingen. Dergelijke eventuele beperkingen moeten echter wel zorgvuldig worden omschreven en gerechtvaardigd, en tevens proportioneel zijn. De vaststelling van die beperkingen mag niet het resultaat zijn van individuele beslissingen.</p> <p>Bovendien vormt dit type van verbodsmaatregel eveneens een indirect onderscheid op grond van de gezondheidstoestand, het geloof en/of levensbeschouwing en mogelijk ook op basis van fysieke eigenschappen.</p> <p>Deze ogenschijnlijk neutrale bepaling ontzegt immers de toegang tot de zittingen aan iedereen die een hoofddeksel draagt, ongeacht het feit of dit op basis van de gezondheidstoestand is (bijvoorbeeld iemand die chemotherapiebehandelingen heeft gekregen en zijn kaalheid wil verbergen, een persoon met een psoriasisprobleem die dit eveneens wil verbergen,...), op basis van de religieuze overtuiging (dragen van een</p>

¹ Artikelen 19 en 20 van de Grondwet; Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie.

² Artikel 9§2 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens; artikelen 10 en 21 van het Europees Handvest van de Grondrechten; Richtlijn 2000/78/EG.

³ Arrest Leyla SAHIN t. Turkije van 10 november 2005, 44774/98: *“Volgens de verzoekster gehoorzaamt ze door het dragen van een hoofddoek aan een religieus voorschrift en geeft ze op die manier haar wil te kennen om zich strikt aan de verplichtingen van het islamitische geloof te houden. Bijgevolg kunnen we van oordeel zijn dat het hier om een daad gaat die gemotiveerd of ingegeven is door een godsdienst of een overtuiging en, zonder dat we ons uitspreken over de vraag of die daad in alle gevallen de vervulling van een godsdienstige plicht is, dat het Hof zal uitgaan van het principe dat de litigieuze reglementering die het dragen van de islamitische hoofddoek aan beperkingen qua plaats en vorm onderwerpt in de universiteiten, een inmenging heeft betekend in de uitoefening door de verzoekster van het recht om haar geloof te uiten.”*

	<p>keppeltje, een islamitische hoofddoek,...) of van een fysieke eigenschap (kaalheid, brandwonden,...).</p> <p>De wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie verbiedt elke indirecte discriminatie⁴ op grond van die hierboven geciteerde beschermde criteria, tenzij dit onderscheid objectief gerechtvaardigd wordt door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.</p> <p>Aan het Grondwettelijk Hof werd een prejudiciële vraag gesteld ingevolge de weigering van een man om zijn muts af te zetten voor de correctionele rechtbank in Antwerpen in 2007. Hem werd door de rechtbank smaad aan de rechter ten laste gelegd op grond van artikel 759 van het Gerechtelijk Wetboek. Hij haalde medische redenen aan om zijn weigering te staven. Niettemin had de prejudiciële vraag betrekking op de weigering om een hoofddeksel af te zetten om religieuze redenen, omdat de rechtbank vaak met dit soort situaties te maken kreeg. De correctionele rechtbank stelde de vraag in de volgende bewoordingen: <i>“Schendt artikel 759 van het Gerechtelijk Wetboek de artikelen 10 en 11 van de Grondwet indien het aldus wordt geïnterpreteerd dat het de toehoorders en beklagden verboden is de zittingen bij te wonen wanneer zij een hoofddeksel dragen, ook wanneer dit hoofddeksel een uiting is van hun religieuze overtuiging?”</i>.</p> <p>Aangezien de beklagde voor de verwijzende rechter zich geenszins had beroepen op religieuze redenen bij de weigering om zijn hoofddeksel af te zetten, was het Hof in zijn vonnis van 17 januari 2008 van oordeel dat het antwoord op de prejudiciële vraag niet van nut kon zijn voor de oplossing van het geschil dat hangende was voor de verwijzende rechter. Daarom weigerde het Grondwettelijk Hof om de prejudiciële vraag te onderzoeken.</p> <p>Het standpunt van de Ministerraad was als volgt:</p> <p>De verplichting om het hoofddeksel af te nemen vervat in artikel 759 houdt het verbod in om gelijk welk hoofddeksel te dragen, religieus geïnspireerd of niet (hoofddoek, kippa,...)</p> <p>Volgens de Ministerraad doet dit verbod geen afbreuk aan de principes van gelijkheid tussen burgers en vrijheid van eredienst want:</p> <ul style="list-style-type: none">○ Het verbod is voorzien in een wettekst.○ De wet streeft een legitiem doel na: zorgen voor het goede verloop van de zitting.○ De wet heeft geen buitensporige gevolgen: ze verbiedt niet dat mensen verschijnen of een zitting bijwonen,
--	---

⁴ Wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze personen gekenmerkt door een bepaald beschermd criterium, in vergelijking met andere personen bijzonder kan benadelen

	<p>daarenboven is het recht om te verschijnen niet absoluut en mag de rechter het weigeren.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ De zitting is geen plaats voor beoefening van de eredienst. ○ De onpartijdige en onafhankelijke werking van het gerecht mag gebeuren ten koste van de uitoefening van een eredienst zowel door de rechtsonderhorigen als door de magistraat. ○ De verbodsmaatregel roept geen onderscheid van behandeling in op grond van een “relevant / pertinent” criterium: voor de ministerraad moet men kunnen nagaan of de weigering om zijn hoofddekse af te nemen werkelijk religieus van aard is om er rekening mee te kunnen houden. <p>Het Centrum is daarentegen van oordeel dat, hoewel het om een wettelijke bepaling gaat die een legitiem doel nastreeft, het proportionele karakter van deze verbodsmaatregel in dit geval niet is aangetoond en er dus een spanning ontstaat met het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens en met de artikelen 10, 11 en 19⁵ van de Grondwet. De beperkte draagwijdte van het artikel 759 van het Gerechtelijk Wetboek dient te worden herbevestigd: het heeft uitsluitend betrekking op het verzekeren van het goede verloop van de zitting en heeft geen enkel verband met de religieuze veruiterlijkingen, de neutraliteit en de godsdienstvrijheid.</p> <p>Het doel van deze maatregel is enkel de eerbied ten aanzien van de rechtbank te waarborgen: – “respect en stilte”, zijn goedkeuring of afkeuring niet uiten, niet onderbreken of bijvoorbeeld een “zotskap” dragen.</p> <p>De maatregel werd getroffen in 1876 in een heel andere culturele context. De bedoeling was niet dat vrouwen hun hoofddekse zouden uitdoen. Zich ontdekken betekende: zijn hoed afnemen.</p> <p>Dus dit artikel geeft de magistraat geen instrument om het dragen van religieuze veruiterlijkingen tijdens de zitting te verbieden.</p>
--	---

⁵ Artikel 10: "Er is in de Staat geen onderscheid van standen. De Belgen zijn gelijk voor de wet; zij alleen zijn tot de burgerlijke en militaire bedieningen benoembaar, behoudens de uitzonderingen die voor bijzondere gevallen door een wet kunnen worden gesteld. De gelijkheid van vrouwen en mannen is gewaarborgd."

Artikel 11: "Het genot van de rechten en vrijheden aan de Belgen toegekend, moet zonder discriminatie verzekerd worden. Te dien einde waarborgen de wet en het decreet inzonderheid de rechten en vrijheden van de ideologische en filosofische minderheden."

Artikel 19: "De vrijheid van eredienst, de vrije openbare uitoefening ervan, alsmede de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten, zijn gewaarborgd, behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruikmaken van die vrijheden worden gepleegd."

	<p>Bijgevolg kan artikel 759 van het Gerechtelijk Wetboek geen rechtvaardiging vormen voor het verbod dat door een magistraat wordt opgelegd om tijdens een zitting religieuze symbolen te dragen.</p> <p>Wat de draagwijdte van het principe van neutraliteit in de gerechtelijke orde betreft, treft de verplichting tot neutraliteit enkel ambtenaren in contact met het publiek en die een minimum aan gezag uitoefenen: rechter, griffier, ...</p> <p>Deze verplichting doelt niet op de personen die de zitting bijwonen: gewone burgers moeten enkel respect betuigen en stil zijn, maar ze mogen religieuze veruiterlijkingen dragen: hoofddoek, kippa, zonder dat ze hiermee een inbreuk plegen op de regels van de zitting.</p>
<p>Voorstel van het Centrum</p>	<p>In overeenstemming met het advies dat het eerder heeft gegeven in zijn werkinstrument over de veruiterlijkingen van overtuigingen (http://veruiterlijkingen.diversiteit.be), pleit het Centrum ervoor om aan de burgers die de openbare zittingen van Belgische rechtbanken bijwonen geen enkele beperking van de vrijheid van uiting van hun godsdienstige overtuiging op te leggen, indien deze zich voor het overige gepast en eerbiedig gedragen.</p> <p>Er wordt voorgesteld dat het Ministerie van Justitie een omzendbrief en de Hoge Raad voor de Justitie een herinnering zouden sturen naar alle Belgische rechtbanken opdat deze zouden ophouden om artikel 759 van het Gerechtelijk Wetboek op een restrictieve manier te interpreteren.</p> <p>In tweede instantie zou deze bepaling moeten worden aangepast om de draagwijdte ervan te verduidelijken en niet meer te verwijzen naar het feit dat men de zittingen met ongedekt hoofd moet bijwonen. We geven hier een suggestie waardoor de doelstelling die door dit artikel wordt beoogd zou kunnen worden verwezenlijkt en tegelijk de grondrechten van de gebruikers zouden worden gerespecteerd: <i>“De toehoorders wonen de zittingen met passende eerbied en stilzwijgend bij; alles wat de rechter tot handhaving van de orde beveelt, wordt stipt en terstond uitgevoerd.”</i></p>
<p>Wettelijke bepaling(en) en/of rechtspraak</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Werkinstrument “Veruiterlijkingen” op de website van het Centrum: http://veruiterlijkingen.diversiteit.be. • Artikelen 10, 11 en 19 van de Grondwet • Artikel 9 van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens • Artikel 10 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie • Artikel 18 van de Universele Verklaring van de Rechten van de

	<p>Mens</p> <ul style="list-style-type: none">• Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie• Vonnis van het Grondwettelijk Hof van 17 januari 2008• Arrest Leyla SAHIN t. Turkije van 10 november 2005, 44774/98
--	--